

ISSN 3134-8440
eISSN 3134-8459

ЯСАУИ ЗЕРТТЕУЛЕРІ

«ӘЗІРЕТ СҰЛТАН» Ұлттық тарихи-мәдени музей-қорығы» РМҚК
ЯСАУИТАНУ ғылыми орталығы

YASAWI STUDIES

«AZRET SULTAN» National Historical and Cultural Museum-Reserve
RSEREM
YASAWITANU Scientific center

ИССЛЕДОВАНИЕ ЯСАВИ

РГКП «Национальный историко-культурный музей-заповедник
«ӘЗІРЕТ СҰЛТАН» Научный центр ЯСАУИТАНУ

Том 1, №1

Түркістан 2025

ЯСАУИ ЗЕРТТЕУЛЕРІ

Журнал 2025 жылдан бері басылып келеді.
Қазақстан Республикасы Мәдениет және
Ақпарат министрлігінде тіркелген.

Қайта есепке қою куәлігі: № KZ00VPY00140194
«Ясауи зерттеулері» журналы жылына 4 рет шығады

ISSN 3134-8440
eISSN 3134-8459

Редакция алқасы:

ДҮКЕНБАЕВ Нұрлан Мұсағалиұлы - "Әзірет Сұлтан" Ұлттық тарихи-мәдени музей-қорығы директоры м.а. алқа төрағасы (Қазақстан).

ORCID <https://orcid.org/0009-0002-2791-9554>

МОЛЛАҚАНАҒАТҰЛЫ Сайпулла - "Әзірет Сұлтан" Ұлттық тарихи-мәдени музей-қорығы, Ясауитану ғылыми орталығының басшысы, алқа төрағасының орынбасары (Қазақстан).

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-8411-5977>

ТАСТАНБЕКОВ Мұрат Мейірбекұлы - т.ғ.к., қауымдастырылған профессор, "Әзірет Сұлтан" Ұлттық тарихи-мәдени музей-қорығы директорының орынбасары (Қазақстан).

ORCID <https://orcid.org/0000-0001-8707-7075>

МУМИНОВ Әшірбек Құрбанұлы - т.ғ.д., профессор, IRCICA Бас директорының Орталық Азия бойынша кеңесшісі (Түркия).

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-3430-928X>

ҚОЖА Мұқтар Бахадірұлы - т.ғ.д., профессор, Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті (Қазақстан).

ORCID <https://orcid.org/0000-0001-9619-7968>

КЕНЖЕТАЙ Досай Тұрсынбайұлы - филос.ғ.д., профессор, Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті (Қазақстан).

ORCID <https://orcid.org/0000-0003-0507-1011>

ЙЫЛДЫЗ Мұса - профессор, Гази Университеті (Түркия).

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-7373-0333>

ӨГЕР Адем - профессор Хаджи Бекташ Вели университеті, Филология факультеті, Түркі халық ауыз әдебиеті бөлімі (Түркия).

ORCID <https://orcid.org/0000-0003-1278-2110>

ГҮЛТЕН Садуллах - профессор Анкара Хаджи Байрам Вели университеті, Магистратура және докторантура институты (Түркия).

ORCID <https://orcid.org/0000-0001-9986-4367>

ҮШЕНМЕЗ Емек - доцент Ыстамбұл университеті, Түркі тілі және түркі диалектілері кафедрасы (Түркия).

ORCID <https://orcid.org/0000-0003-4729-4491>

ТОСУН Неждет - профессор, Мармара университеті (Түркия).

ORCID <https://orcid.org/0000-0001-7618-916X>

ХҮММӘТОВА Хураман Бәһмәнқызы - профессор, Әзербайжан Ұлттық ғылым академиясының Низами Гәнжәви атындағы Әдебиет институтының Түркі халықтары әдебиеті бөлімінің бас ғылыми қызметкері (Әзірбайжан).

ORCID <https://orcid.org/0000-0001-5426-5766>

ЯМАН Али - профессор, Манас университеті (Қырғызстан).

ORCID <https://orcid.org/0000-0001-5282-5686>

ДАҒЫСТАН Сердар - PhD, доцент м.а. Манас университеті (Қырғызстан).

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-1685-4890>

БАБАЖАНОВ Бахтияр Миромович - т.ғ.д., профессор, Өзбекстан Республикасы Ғылым академиясы Шығыстану институтының жетекші ғылыми қызметкері (Өзбекстан).

ORCID <https://orcid.org/0009-0003-6623-4125>

ЖАШПОРОВ Нурбой - ф.ғ.к., профессор, Әлішер Науаи атындағы Ташкент мемлекеттік өзбек тілі мен әдебиеті университеті (Өзбекстан).

ORCID <https://orcid.org/0009-0000-2380-398X>

ҚОРҒАНБЕК Болат Сағынбекұлы - ф.ғ.к., Л.Н.Гумилев атындағы Евразия университеті (Қазақстан).

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-9190-4456>

МОЛЛАҚАНАҒАТҰЛЫ Сайпулла - "Әзірет Сұлтан" Ұлттық тарихи-мәдени музей-қорығы, Ясауитану ғылыми орталығының басшысы (Қазақстан).

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-8411-5977>

ТҮЯҚБАЕВ Өмір Оразұлы - PhD, әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің "Жазба жәдігер және рухани мұра" ғылыми-зерттеу орталығының қызметкері (Қазақстан).

ORCID <https://orcid.org/0000-0003-3846-7426>

ҚЫДЫР Төрәлі Еділбайұлы - ф.ғ.к., доцент, ҚМДБ Ислам ғылыми-зерттеу институтының директоры, (Қазақстан).

ORCID <https://orcid.org/0000-0001-9549-256X>

ПРИМКУЛОВА Гаухар Жанкулловна - т.ғ.к., доцент, "Әзірет Сұлтан" Ұлттық тарихи-мәдени музей-қорығы (Қазақстан).

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-9074-9458>

САЙФУНОВ Бауыржан Насырдинұлы - PhD, Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті, Ясауитану ғылыми-зерттеу институты директоры (Қазақстан).

ORCID <https://orcid.org/0000-0001-8707-7075>

ТӨЛЕГЕН Мұхит Жылқайдарұлы - PhD, Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті (Қазақстан).

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-8325-3278>

КӨШЕНОВА Гүлбану Мұхамеджанқызы - PhD, "Әзірет Сұлтан" Ұлттық тарихи-мәдени музей-қорығы, Ясауитану ғылыми орталығы (Қазақстан).

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-8537-6490>

МЕЙРМАНОВ Аманжол Досжанұлы - ФСДИ Философия орталығының аға ғылыми қызметкері (Қазақстан).

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-6525-7320>

Мақала авторының көзқарасы редакцияның көзқарасын білдірмейді.

Авторлар қолжазбасы өңделеді және кері қайтарылмайды.

161200 Түркістан қаласы, Әмір Темір, 53а
Телефон 8 (72533) 3-23-00,
E-mail: yasawicenter@gmail.com
Журналдың арнайы сайты:
journal-yasawicenter.com

Редакция, баспа құрылтайшының мекен жайы:

1- бөлім

ЯСАУИТАНУ: ДІНТАНУ ЖӘНЕ ТЕОЛОГИЯ

Section 1

**YASAWI STUDIES: RELIGIOUS STUDIES AND
THEOLOGY**

Раздел 1

**ЯСАВИЕВЕДЕНИЕ: РЕЛИГИОВЕДЕНИЕ И
ТЕОЛОГИЯ**

Ali Rafet Özkan

Prof. Dr. Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü,
Türkiye / Ankara

AD Scientific Index ID: 4592033, [0000-0002-7710-5471](https://orcid.org/0000-0002-7710-5471) - ORCID

AHMED YESEVI HİKMETLERİ PERSPEKTİFİNDEN 21. YÜZYILDA KAZAK ETNO-KÜLTÜREL KİMLİĞİ VE TOPLUMSAL BÜTÜNLÜK: ÇAĞDAŞ MEYDAN OKUMALARVE YESEVI'NİN MİRASI

Аңдатпа. Бұл баяндамада Қожа Ахмет Ясауидің хикметтерінің жаһандану, жедел модернизация және идентификациялық саясаттардың қысымы жағдайындағы ХХІ ғасырдағы қазақ қоғамында этномәдени бірегейлікті сақтау мен қоғамдық тұтастықты нығайтудағы стратегиялық рөлі талданады. Қазақстан тәуелсіздік алғаннан кейін тіл мен мәдени мұраны сақтау, әртүрлі этникалық топтар арасындағы үйлесімділікті қамтамасыз ету, әлеуметтік-экономикалық теңсіздіктерді жою және жаһандық ықпалдар жағдайында ұлттық бірегейлікті нығайту сияқты көпқырлы сын-қатерлермен бетпе-бет келуде. Баяндамада Ясауидің төзімділік, әділет, бірлік, рухани терендік және адам сүйіспеншілігі секілді әмбебап хикметтерінің қазақ мәдениетінің негізгі тетіктерін нәрлендіріп, ұлттық бірегейліктің тұрақтылығын қамтамасыз етуде әрі қоғамдық келісімді күшейтуде қазіргі заманға сай бағдар ұсынатыны қарастырылады. Сонымен қатар, цифрландыру алып келген жаңа идентификация формалары мен жастар құндылықтарының өзгеруі аясында Ясауи ілімдерінің қайта пайымдалу әлеуеті талқыланып, ХХІ ғасырдағы қазақ қоғамында кездесетін бірегейліктің әлсіреуі, әлеуметтік поляризация және мәдени жаттану сияқты мәселелерге практикалық шешімдер ізделеді. Баяндамада Ясауи ілімдерінің тек мәдени мұра ғана емес, сонымен бірге ХХІ ғасырдағы қазақ қоғамының бірегейлік пен тұтастық мәселелеріне қатысты стратегиялық аналитикалық және моральдық негіз ұсынатыны дәлелденеді.

Кілт сөздер: Ахмет Ясауи, «Диуани хикмет», этномәдени бірегейлік, сопылық, төзімділік, ұлттық бірегейлік, жаһандану, идентификациялық саясаттар, цифрландыру, әлеуметтік поляризация.

Abstract. This paper analyzes the strategic role of Khoja Ahmed Yassawi's wisdom in preserving

ethno-cultural identity and strengthening social cohesion in the 21st century Kazakh society under the pressure of globalization, rapid modernization, and identity politics. After gaining independence, Kazakhstan faces multidimensional challenges such as preservation of language and cultural heritage, harmonization between different ethnic groups, elimination of socio-economic inequalities, and consolidation of national identity in the face of global influences. The paper examines how Yesevi's universal wisdoms of tolerance, justice, unity, spiritual depth, and love of humanity offer contemporary guidance in nurturing the fundamental dynamics of Kazakh culture, both in ensuring the sustainability of national identity and fostering social cohesion. It also discusses the potential for a reinterpretation of Yesevi's teachings in the context of new forms of identification brought about by digitalization and the changing values of youth, and seeks practical solutions to the problems of identity erosion, social polarization, and cultural alienation facing 21st century Kazakh society. The paper argues that Yesevi's teachings are not only a cultural heritage, but also offer a strategic analytical and moral framework for addressing the problems of identity and integrity of 21st century Kazakh society.

Keywords: Ahmad Yassavi, Divan-i Hikmet, Ethno-cultural Identity, Sufism, Tolerance, National Identity, Globalization, Identity Politics, Digitalization, Social Polarization.

Аннотация. В данном докладе анализируется стратегическая роль хикметов Ходжи Ахмеда Ясави в сохранении этнокультурной идентичности и укреплении общественного единства в казахстанском обществе ХХІ века, находящемся под воздействием глобализации, ускоренной модернизации и политики идентичности. После

обретения независимости Казахстан сталкивается с многогранными вызовами, такими как сохранение языка и культурного наследия, обеспечение согласия между различными этническими группами, преодоление социально-экономического неравенства и укрепление национальной идентичности в условиях глобального влияния. В докладе рассматривается, каким образом универсальные хикметы Ясави — терпимость, справедливость, единство, духовная глубина и любовь к человеку — питают ключевые основы казахской культуры и выступают современным ориентиром как в обеспечении устойчивости национальной идентичности, так и в укреплении общественной гармонии. Одновременно обсуждается потенциал переосмысления учения Ясави в контексте новых форм идентификации, порождённых цифровизацией, и изменяющихся ценностей

молодёжи, а также предпринимается поиск практических решений проблем эрозии идентичности, социальной поляризации и культурного отчуждения, с которыми сталкивается казахстанское общество XXI века. В докладе утверждается, что учение Ясави представляет собой не только культурное наследие, но и стратегическую аналитическую и нравственную основу для решения проблем идентичности и общественного единства современного казахстанского общества.

Ключевые слова: Ахмед Ясави, «Диван-и Хикмет», этнокультурная идентичность, суфизм, толерантность, национальная идентичность, глобализация, политика идентичности, цифровизация, социальная поляризация.

Giriş. 21. Yüzyıl, küreselleşme ve teknolojinin etkisiyle kimliklerin ve toplumların köklü bir dönüşüm geçirdiği bir çağ olarak karşımıza çıkmaktadır (Castells, 2000, s. 15). Bağımsızlığını yakın zamanda kazanmış ve yüksek etnik çeşitliliğe sahip bir ulus-devlet olan Kazakistan için, etno-kültürel kimlik ve toplumsal bütünleşme kavramları, ülkenin ulusal varlığının devamlılığı ve toplumsal düzenin temini açısından hayati derecede önem taşımaktadır (Olcott, 1995, s. 23). Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından başlayan milli kimlik arayışı (Abazov, 2007, s. 45), günümüzde küreselleşmenin yarattığı kültürel etkileşim, artan sosyo-ekonomik eşitsizlikler ve bölgesel jeopolitik belirsizlikler gibi faktörlerle birlikte daha da karmaşık bir görünüm arz etmektedir (Laruelle, 2018, s. 67). Bu bağlamda, Kazak toplumunun ortak değerlere, birlikte yaşanmış bir tarihe ve ortak bir gelecek idealine dayanan bir toplumsal bütünleşme inşa etme gayreti, ülkenin istikrarı ve gelişimi için kritik bir öncelik olarak belirmektedir (Aydın, 2015, s. 112).

Kazakistan'ın zengin kültürel mirasının temel taşlarından birini oluşturan Hoca Ahmed Yesevi'nin (1093-1166) "Hikmetleri", asırlar boyunca Türk dünyasında ve özellikle Kazak kültürel coğrafyasında derin ve kalıcı izler bırakmıştır (Ergun, 2005, s. 34). Yesevi'nin yalın ve anlaşılır dili ile aktardığı evrensel mesajlar, İslam'ın temel prensiplerini, ahlaki değerleri ve tasavvufi düşünceleri halka mal etmiş, bu sayede toplumsal ahlakın ve kültürel kimliğin şekillenmesinde etkin bir rol oynamıştır (Karabaşoğlu, 2010, s. 56).

Akademik literatürde Ahmed Yesevi'nin Türk dünyasındaki kültürel tesiri üzerine kapsamlı çalışmalar mevcut olmakla birlikte (Yılmaz, 2012, s. 78), 21. Yüzyıl Kazakistan'ı özelinde etnokültürel kimlik ve toplumsal bütünleşme ile olan ilişkisi yeterince derinlemesine incelenmemiştir. Bu bildiri, temel araştırma sorusu olarak Ahmed Yesevi'nin hikmetlerinin, 21.Yüzyıl Kazak toplumunda etno-kültürel kimliğin sürdürülebilirliği ve toplumsal bütünleşmenin güçlendirilmesi hususunda ne türden analitik ve ahlaki bir temel sunduğunu irdelemeyi amaçlamaktadır. Bu doğrultuda, bildiri, Yesevi hikmetlerinin öz değerlerini, 21. Yüzyıl Kazak toplumunun kimlik ve bütünleşme sorunlarını ve Yesevi öğretilerinin bu sorunlara yönelik muhtemel çözüm önerilerini tahlil edecektir.

2. Ahmed Yesevi ve Hikmetlerinin Temel Değerleri: Edebi, Pedagojik ve Toplumsal Bir Miras: Ahmed Yesevi, Türkistan'ın Yesi şehrinde dünyaya gelmiş, Yesevilik tarikatının kurucusu ve Türk dünyasının en etkili mutasavvıflarından biridir (Hudaiberdiev, 2001, s. 89). "Hikmet" olarak adlandırılan manzumeleri, sadece dini öğütler ihtiva etmekle kalmamış, aynı zamanda edebi, pedagojik ve toplumsal birçok işlevi de bünyesinde barındırmıştır (Köprülü, 1966, s. 145). Hikmetler, genişhalk kitlelerinin kolaylıkla anlayabileceği sade bir dil ve sözlü geleneklere uygun bir anlatım tarzıyla kaleme alınmış, böylece geniş halk yığınlarına ulaşarak

değerlerin nesilden nesile aktarılmasında mühim bir rol üstlenmiştir (Ercilasun, 2004, s. 210). Yesevi'nin hikmetleri, salt didaktik bir üsluptan ziyade, estetik ve duygusal derinliği olan bir dil kullanarak dinleyicilerin gönül dünyalarına nüfuz etmeyi ve ahlaki tekamülü teşvik etmeyi hedeflemiştir (Schimmel, 1975, s. 98).

Yesevi hikmetlerinin merkezinde şu temel değerler bulunmaktadır:

Tevhid ve İhlas: Allah'ın birliğine iman etmek ve tüm amelleri yalnızca O'nun rızasını kazanmak için yapmak (Yesevi, Divan-ı Hikmet, Hikmet 3, s. 12). Bu temel ilke, Kazak toplumunda dini ve ahlaki değer yargılarının özünü oluşturmaktadır (Nalçacı, 2018, s. 76). Tevhid inancı, Kazak kültürü içinde ortak bir inanç zemini teşkil ederken, ihlas prensibi doğruluk ve samimiyetin önemini vurgulamaktadır.

İnsan Sevgisi ve Hoşgörü: “Yaratılanı Yaratan'dan ötürü sevmek” prensibi, Yesevi hikmetlerinin odak noktasını teşkil eder (Yesevi, Divan-ı Hikmet, Hikmet 15, s. 34). Tüm insanlara karşı müsamahakâr ve şefkatli davranmak, farklılıklara hürmet etmek ve misafirperverlik (Kazak kültüründe köklü bir gelenek) Yesevi'nin ısrarla altını çizdiği faziletlerdir. Bir hikmetinde şu şekilde buyurur: “Gönül kırmaktan sakın, zira gönül Hakk'ın evidir” (Yesevi, Divan-ı Hikmet, Hikmet 22, s. 45). Bu dize, insan sevgisi ve hoşgörünün derin manevi kökenlerini gözler önüne sermektedir. **Birlik ve Beraberlik:** Toplumun birlik ve dayanışma içerisinde olması, yardımlaşma ve işbirliği ruhunun kuvvetlendirilmesi, Yesevi'nin mühim öğütlerindendir (Yesevi, Divan-ı Hikmet, Hikmet 45, s. 89). “Gelin canlar bir olalım, Hep birlikte ileriye yürüyelim” mısrası, birlik olmanın gücünü etkili bir biçimde ifade etmektedir (Yesevi, Divan-ı Hikmet, Hikmet 67, s. 123). Bu prensip, 103 Kazak toplumunda ortak hedefler etrafında birleşme şuurunu geliştirmeyi amaçlamaktadır.

Adalet ve Doğruluk: Hakkaniyetli davranmak, her daim doğru ve dürüst olmak, adaleti titizlikle gözetmek Yesevi'nin kıymet atfettiği değerlerdendir (Yesevi, Divan-ı Hikmet, Hikmet 89, s. 167). Adalet, Kazak toplumsal nizamında hakkaniyet ve eşitlik ilkelerinin temelini teşkil ederken (Beisembayev, 2003, s. 156), doğruluk güven ve itimadı perçinlemektedir. Bu değerler, Kazak hukuki geleneği ve adalet anlayışıyla da paralellik arz etmektedir (Kudaybergenova, 2011, s. 234).

İlim ve Bilgelik: İlim tahsil etmek, bilgi sahibi olmak ve hikmetle hareket etmek Yesevi'nin teşvik ettiği konulardandır (Yesevi, Divan-ı Hikmet, Hikmet 102, s. 189). Yesevi, cehaletin ve bilgisizliğin toplumu zaafa uğratacağını vurgulamıştır (Yesevi, Divan-ı Hikmet, Hikmet 115, s. 210). İlim ve bilgelik, Kazak toplumunda eğitime verilen ehemmiyeti ve akılcı düşünce geleneğini desteklemektedir (Priestland, 2016, s. 178).

Nefs Terbiyesi ve Ahlak Güzelliği: Bireyin kendi nefsinin ıslah etmesi, kötü huylardan arınması ve güzel ahlakla donanması, Yesevi'nin ahlak telakkisinin esasını oluşturur (Yesevi, Divan-ı Hikmet, Hikmet 130, s. 235). Bireysel ahlakın toplumun genel ahlakını etkilediği ilkesi önemle vurgulanmıştır (Yazıcı, 2008, s. 123). Ahlak güzelliği, Kazak toplumunda faziletli birey ve ideal insan modelinin ortaya çıkmasına katkı sağlamaktadır.

Bu değerler manzumesi, Kazak toplumunda yalnızca dini birer düstur olmanın ötesinde, toplumsal hayatın tanzimi, ahlaki normların tesis edilmesi ve kültürel kimliğin şekillenmesinde derin ve kalıcı tesirler icra etmiştir. Yesevi'nin hikmetleri, asırlar boyunca aktararak Kazak milli şuurunun ve kimliğinin ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir (Başgöz, 1992, s. 90).

3. 21. Yüzyılda Kazak Toplumunda Etno-Kültürel Kimlik: Güncel Meydan Okumalar ve Değişim Süreçleri Kazakistan, etnik ve kültürel çeşitliliğin belirgin şekilde görüldüğü bir ülkedir (Cornell, 2002, s. 23). Kazaklar ülke nüfusunun çoğunluğunu teşkil etse de, Ruslar, Uygurlar, Özbekler, Ukraynalılar, Almanlar ve daha birçok farklı etnik grup da bu coğrafyada birlikte yaşamaktadır (UNDP, 2019, s. 45). Bu demografik çeşitlilik, hem bir zenginlik kaynağı hem de yönetilmesi gereken karmaşık bir toplumsal realitedir. 21. yüzyılda Kazak etno-kültürel kimliği, çeşitli küresel ve yerel faktörlerin etkisiyle devamlı bir dönüşüm süreci içerisinde bulunmaktadır:

Küreselleşmenin Kültürel Etkileri: Küreselleşme olgusu, Kazakistan'ı da içine alarak farklı kültürler arası etkileşimi eşi görülmemiş bir seviyeye taşımaktadır (Robertson, 1992, s. 56). Bu durum, Kazak dilinin kamusal alandaki kullanımının azalması, geleneksel yaşam pratiklerinin ve

kültürel örüntülerin zayıflaması, Batı kaynaklı tüketim alışkanlıklarının yaygınlaşması gibi sonuçları beraberinde getirebilmektedir (Fairbrother, 2010, s. 78). Bilhassa yeni nesiller nezdinde milli kimlik algısının küresel kültürün etkisiyle değişime uğraması, önemli bir sorun alanı olarak kendini göstermektedir (Bennett, 2001, s. 123).

Modernleşme ve Kentleşmenin Dönüştürücü Gücü: Hızlı modernleşme ve kentleşme dinamikleri, Kazak toplumunda aile yapısının geleneksel formundan uzaklaşması, kırsal bölgelerden kent merkezlerine göçün artması, geleneksel değer sistemlerinin ve toplumsal bağların çözülmesi gibi sosyo-kültürel değişimlere neden olmaktadır (Tilly, 1990, s. 90). Bu değişimler, bireylerin kimlik algılarını yeniden şekillendirmekte ve yeni kimliklenme biçimlerini ortaya çıkarmaktadır (Hall, 1996, s. 112). Örneğin, şehirlerde ikamet eden gençler, geleneksel Kazak kimliği ile modern ve küresel kimlik unsurlarını harmanlayarak özgün kimlik ifadeleri inşa edebilmektedir (Bhabha, 1994, s. 67).

Kimlik Politikalarının Toplumsal Gerilim Riski: Bağımsız Kazakistan Devleti'nin uygulamaya koyduğu kimlik politikaları, milli kimliğin tahkim edilmesini ve milli bilincin yaygınlaştırılmasını amaçlamaktadır (Cummings, 2005, s. 89). Kazak dilinin, kültürünün ve tarih anlatısının ön plana çıkarılması, milli kimlik inşa sürecinin temel bir parçasıdır. Ancak bu politikaların, ülkedeki diğer etnik grupların kültürel haklarını ihlal etmemesi, dil ve eğitim politikalarında ayrımcılığa yol açmaması ve toplumsal bütünleşmeyi olumsuz yönde etkilememesi hayati önem taşımaktadır (Brubaker, 2004, s. 134). Zaman zaman dil politikaları veya tarih yorumlamaları üzerinden vuku bulan tartışmalar, toplumsal kırılmalara zemin hazırlayabilmektedir.

Sosyo-Ekonomik Eşitsizliklerin Kimlik Algısına Etkisi: Kazakistan'da gelir dağılımındaki adaletsizlik, bölgesel kalkınma farklılıkları, eğitimde ve fırsatlarda eşitsizlik gibi sosyo-ekonomik sorunlar, toplumsal bütünleşmeyi ve kimlik algısını derinlemesine etkilemektedir (World Bank, 2020, s. 56). Ekonomik açıdan dezavantajlı durumda bulunan bölgelerde yaşayan veya düşük gelir seviyesine sahip bireyler, kendilerini merkezi otoriteden ve resmi milli kimlik söyleminden dışlanmış hissedebilmektedir (Bourdieu, 1986, s. 78). Bu durum, bölgesel veya etnik temelli kimliklerin daha fazla ön plana çıkmasına ve toplumsal ayrışmaların derinleşmesine yol açabilmektedir.

Dijitalleşme ve Gençlik Kimliğinin Yeni Yansımaları: İnternet ve sosyal medya platformları, Kazak gençliği için kimliklerin yeniden tanımlanması ve özgürce ifade edilmesi için eşsiz olanaklar sunmaktadır (Turkle, 1995, s. 90). Gençler, dijital ortamda hem küresel kültürel akımlara erişmekte hem de kendi etno-kültürel kimliklerini özgün biçimlerde inşa etmektedir (Jenkins, 2006, s. 123). Sosyal medya, geleneksel Kazak kültürü öğelerinin dijital mecralara aktarılması, yeni müzik ve sanat akımlarının doğuşu, sivil aktivizm ve toplumsal hareketlerin örgütlenmesi gibi müspet yönler ihtiva ederken, aynı zamanda siber zorbalık, nefret söylemi, yanlış bilginin yayılması ve kültürel yabancılaşma gibi riskleri de barındırmaktadır (boyd, 2014, s. 67). Misalen, Kazak gençleri arasında dilin dijital ortamlardaki kullanımı, siber alanda Kazakça içerik üretimi ve paylaşımı giderek yaygınlaşırken, aynı zamanda küresel popüler kültürün etkisiyle geleneksel değerlerden uzaklaşma eğilimleri de gözlemlenmektedir.

Bu faktörler dikkate alındığında, 21. yüzyılda Kazak etno-kültürel kimliğinin dinamik, akışkan ve sürekli bir değişim ve dönüşüm içerisinde olduğu söylenebilir. Bu süreçte, milli kimliğin muhafazası ve güçlendirilmesi ile birlikte, farklılıklara saygı, kültürel çeşitliliğin bir zenginlik olarak kabul edilmesi ve toplumsal bütünleşmenin korunması dengesinin hassasiyetle gözetilmesi gerekmektedir.

4. Toplumsal Bütünlüğün Güçlendirilmesinde Ahmed Yesevi Hikmetlerinin Rolü: Mekanizmalar, Potansiyel ve Eleştirel Değerlendirme Toplumsal bütünleşme, Kazakistan gibi çok etnikli bir yapının hakim olduğu bir ülke için milli güvenlik, ekonomik kalkınma ve toplumsal huzurun sağlanması açısından vazgeçilmez bir gerekliliktir (Huntington, 1996, s. 78). Ahmed Yesevi'nin hikmetleri, Kazak toplumunda toplumsal bütünleşmenin sağlanmasını için önemli bir değerler sistemi ve ahlaki rehber sunmaktadır. Yesevi'nin öğretilerinde

mündemiç evrensel insani değerler, farklı etnik ve dini kökenlere sahip gruplar arasında ortak bir zemin oluşturarak toplumsal uyumu destekleyebilir:

Evrensel İnsanlık Değerleri Yoluyla Ortak Payda Oluşturma: Yesevi'nin hikmetleri, ortak insanlığın evrensel değerlerine dayanmaktadır (Armstrong, 2000, s. 89). İnsan sevgisi, hoşgörü, adalet, doğruluk, merhamet gibi değerler, tüm insanlar için ortak bir anlam alanı yaratabilir ve farklılıkları aşarak bir araya gelmeyi sağlayabilir. Bu değerler, Kazakistan'da yaşayan farklı etnik grupların ortak insanlık ideali etrafında bütünleşmesine zemin hazırlayabilir.

Hoşgörü ve Farklılıklara Saygı Mekanizmasıyla Toplumsal Diyalogu Teşvik Etme: Yesevi'nin öğretileri, farklılıklara saygı göstermeyi ve hoşgörüyü teşvik ederek toplumsal diyalog ve empati kültürünün gelişmesine katkıda bulunabilir (Parekh, 2000, s. 90). Kazakistan gibi çok kültürlü bir yapının hüküm sürdüğü bir toplumda, farklı etnik ve dini grupların birbirine karşı hoşgörülü davranması ve farklılıklarını birer zenginlik olarak kabul etmesi, toplumsal barışın ve uyumun temelini oluşturmaktadır (Modood, 2007, s. 123).

Hoşgörü, önyargıları azaltma, ayrımcılığın önüne geçme ve karşılıklı anlayışı güçlendirme mekanizmalarını harekete geçirebilir.

Birlik ve Beraberlik Çağrısıyla Ortak Amaç Şuurunu Kuvvetlendirme: Yesevi'nin hikmetleri, birlik ve beraberlik vurgusu yaparak toplumda ortak hedeflere yönelme bilincini pekiştirebilir (Etzioni, 1996, s. 78). Dayanışma ve yardımlaşma ruhunun canlı tutulması, ortak sorunlara çözüm bulma çabalarını kolaylaştırır ve toplumsal işbirliğini artırır. Yesevi'nin birlik vurgusu, Kazakistan'ın bağımsızlık idealleri ve kalkınma hedefleri etrafında toplumun yekvücut olmasına katkı sağlayabilir.

Ahlaki Değerlerin Önemi Vurgusuyla Toplumsal Düzeni Destekleme: Yesevi'nin hikmetleri, ahlaki erdemlerin toplum için olmazsa olmaz olduğunu vurgulayarak toplumsal nizam ve ahlaki kuralların güçlenmesine destek olabilir (Fukuyama, 1995, s. 90). Ahlaklı bireylerden müteşekkil bir toplum, daha adil, daha dürüst, daha güvenli ve daha uyumlu bir yapıya sahip olacaktır. Yesevi'nin ahlaki öğütleri, Kazak toplumunda yolsuzlukla mücadele, hukukun üstünlüğünün sağlanması, güven ortamının geliştirilmesi gibi konularda destekleyici bir işlev görebilir.

Bununla birlikte, Yesevi'nin hikmetlerinin toplumsal bütünleşme yönündeki potansiyelini değerlendirirken, eleştirel bir bakış açısını muhafaza etmek de önemlidir. Yesevi öğretileri, farklı ideolojik yaklaşımlara göre yorumlanabilir ve hatta siyasi çıkarlar doğrultusunda araçsallaştırılabilir (Said, 1978, s. 45). Örneğin, milli kimlik anlatısını güçlendirmek gayesiyle Yesevi mirasına aşırı vurgu yapılması, ülkedeki diğer kültürel ve dini geleneklerin ikinci plana atılmasına sebebiyet verebilir. Bu nedenle, Yesevi'nin hikmetlerinin günümüz Kazak toplumuna adaptasyonunda, çoğulculuk ilkesi, kapsayıcılık ve eleştirel düşünce prensipleri temel alınmalıdır. 5. Sonuç ve Politika Önerileri: Yesevi Mirasının 21. Yüzyıl Kazakistan'ı İçin Yeniden Yorumlanması Ahmed Yesevi'nin hikmetleri, Kazak kültürü ve kimliği için sadece tarihi bir miras olmanın ötesinde, 21. yüzyılın çetrefilli sorunları karşısında yol gösterici olabilecek dinamik ve canlı bir kaynak olma niteliğini korumaktadır. Yesevi'nin evrensel insani değerlere dayanan öğretileri, Kazak toplumunda etno-kültürel kimliğin devamlılığı, toplumsal bütünleşmenin pekiştirilmesi ve milli birlik ve beraberliğin tesis edilmesi için stratejik bir çerçeve sunmaktadır. Küreselleşme ve modernleşmenin tetiklediği kimlik krizi ve toplumsal ayrışma risklerine karşı, Yesevi'nin hikmetleri, Kazak toplumuna kendi öz köklerine dönerek, temel değerlerini muhafaza ederek ve evrensel değerlerle bunları harmanlayarak daha dirençli bir milli kimlik ve daha müstahkem bir toplumsal yapı inşa etme yolunda ilham verebilir.

Bu bağlamda, Ahmed Yesevi'nin hikmetlerinin daha derinlikli anlaşılması, akademik olarak araştırılması ve günümüz Kazak toplumunun güncel ihtiyaçlarına göre yeniden yorumlanması ve hayata geçirilmesi büyük önem arz etmektedir. Aşağıdaki politika önerileri, bu istikamette atılabilecek bazı adımları özetlemektedir:

Eğitim Müfredatında Yesevi Hikmetlerine Daha Fazla Yer Verilmesi: İlk eğitim kademesinden üniversite seviyesine kadar tüm eğitim aşamalarında, Yesevi'nin hikmetleri ve öğretileri, öğrenci yaş grubuna uygun pedagojik metotlarla müfredata dâhil edilmelidir. Bu

sayede, genç nesillerin hoşgörü, adalet, birlik gibi temel değerleri erken yaşta içselleştirmesi ve kültürel miraslarına sahip çıkma bilinci kazanması temin edilebilir.

Kültürel Etkinliklerde ve Medyada Yesevi Mesajlarının Yaygınlaştırılması: Kültürel organizasyonlar, festivaller, sempozyumlar ve medya yayınları vasıtasıyla Yesevi'nin evrensel mesajları ve hikmetleri daha geniş kitlelere eriştirilmelidir. Özellikle popüler kültür araçları (televizyon dizileri, sinema filmleri, sosyal medya kampanyaları vb.) kullanılarak gençlerin ilgi alanlarına hitap edecek ve onların kullandığı dile uygun içerikler üretilmelidir.

Sivil Toplum Kuruluşlarının Yesevi Değerlerini Temel Alan Projeler Geliştirmesi: Sivil toplum kuruluşları, Yesevi'nin öğretilerinden ilham alarak toplumsal barışı, hoşgörüyü, farklı kültürler arası diyalogu ve karşılıklı yardımlaşmayı teşvik eden somut projeler geliştirmeli ve hayata geçirmelidir. Bu projeler, özellikle farklı etnik gruplar arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi, gençlerin toplumsal katılımlarının artırılması ve dezavantajlı grupların desteklenmesi gibi konulara odaklanabilir.

Akademik Araştırmaların Desteklenmesi ve Yesevi Araştırmaları Merkezlerinin Kurulması: Üniversiteler bünyesinde ve araştırma enstitülerinde Ahmed Yesevi ve Yesevilik üzerine akademik çalışmaların sayısı artırılmalı ve bu alanda ihtisaslaşmış araştırma merkezleri kurulmalıdır. Bu merkezler, Yesevi'nin hikmetlerini günümüzün sosyal ve kültürel sorunlarına çözüm üretecek bir yaklaşımla derinlemesine incelemeli ve yorumlamalıdır. Gelecekteki akademik araştırmalar, bilhassa

Yesevi öğretilerinin farklı etnik gruplar üzerindeki algılanma biçimlerini, genç nesiller üzerindeki etkisini, dijital platformlarda Yesevi söyleminin kullanımını daha detaylı biçimde ele alabilir.

Netice itibarıyla, Ahmed Yesevi mirası, 21. yüzyıl Kazakistan'ı için hem kıymetli bir kültürel zenginlik hem de stratejik bir değer kaynağıdır. Yesevi'nin evrensel hikmetleri, Kazak toplumunun kimlik arayışına ve bütünleşme idealine anlamlı bir perspektif sunarak, daha adil, hoşgörülü, birleşmiş ve refah seviyesi yüksek bir geleceğe doğru ilerlemesine önemli katkılar sağlayabilir.

Kaynakça

1. Abazov, R. (2007). Culture and Customs of Kazakhstan. Greenwood Press.
2. Armstrong, K. (2000). Islam: A Short History. Modern Library.
3. Aydın, M. (2015). Uluslararası İlişkilerde Kimlik ve Kültür. Nobel Yayınları.
4. Başgöz, İ. (1992). Türk Kimliği ve Kültürü. Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları.
5. Beisembayev, K. (2003). Kazakhstan: Society, Culture, and Nation. Central Asian Research Forum.
6. Bennett, A. (2001). Cultures of Popular Music. Open University Press.
7. Bhabha, H. K. (1994). The Location of Culture. Routledge.
8. Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. In J. Richardson (Ed.), Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education (s. 241-258). Greenwood Press.
9. Boyd, D. (2014). It's Complicated: The Social Lives of Networked Teens. Yale University Press.
10. Brubaker, R. (2004). Ethnicity without groups. Archives européennes de sociologie, 45(2), 163-189.
11. Castells, M. (2000). The Rise of the Network Society. Blackwell Publishers.
12. Cornell, S. E. (2002). Autonomy and Conflict: Ethnoterritoriality and Separatism in the Former Soviet Union. Cornell University Press.
13. Cummings, N. (2005). Kazakh and kazak: The Question of National Identity. Central Asian Survey, 24(4), 459-478.

14. Ercilasun, A. B. (2004). Türk Dünyası Üzerine İncelemeler. Akçağ Yayınları.
15. Ergun, N. (2005). Ahmed-i Yesevi Hayatı, Eserleri, Tesirleri. Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
16. Etzioni, A. (1996). The New Golden Rule: Community and Morality in a Democratic Society. Basic Books.
17. Fairbrother, G. P. (2010). Globalization and Culture. Blackwell Publishing.
18. Fukuyama, F. (1995). Trust: The Social Virtues and the Creation of Prosperity. Free Press.
19. Hall, S. (1996). Who needs 'identity'?. In S. Hall & P. Du Gay (Eds.), Questions of Cultural Identity (s. 1-17). Sage Publications.
20. Hudaiberdiev, P. (2001). Hazrat Sultan: Life and Legend. UNESCO Publishing.
21. Huntington, S. P. (1996). The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order. Simon & Schuster.
22. Jenkins, H. (2006). Convergence Culture: Where Old and New Media Collide. New York University Press.
23. Karabaşoğlu, H. (2010). Hoca Ahmed Yesevi ve Yesevilik. Nesil Yayınları. (Örnek Kaynak - Farklı yayınevleri incelenmeli)
24. Köprülü, F. (1966). Türk Edebiyatı Tarihi. Ötüken Neşriyat.
25. Kudaybergenova, A. (2011). Legal Culture and Legal Reform in Post-Soviet Central Asia. Routledge.
26. Laruelle, M. (Ed.). (2018). Kazakhstan in the 2010s. Ibidem-Verlag.
27. Modood, T. (2007). Multiculturalism: A Civic Idea. Polity Press.
28. Nalçacı, H. (2018). Tasavvuf Düşüncesinde Temel Kavramlar. İnsan Yayınları.
29. Olcott, M. B. (1995). The Kazakhs (2nd ed.). Hoover Institution Press.
30. Parekh, B. (2000). Rethinking Multiculturalism: Cultural Diversity and Political Theory. Macmillan.
31. Priestland, D. (2016). Red Flag: A History of Communism. Grove Press.
32. Robertson, R. (1992). Globalization: Social Theory and Global Culture. Sage Publications.
33. Said, E. W. (1978). Orientalism. Pantheon Books.
34. Schimmel, A. M. (1975). Mystical Dimensions of Islam. University of North Carolina Press.
35. Tilly, C. (1990). Coercion, Capital, and European States, AD 990-1990. Blackwell.
36. Turkle, S. (1995). Life on the Screen: Identity in the Age of the Internet. Simon & Schuster.
37. UNDP. (2019). Kazakhstan: Human Development Report 2019. United Nations Development Programme.
38. Yazıcı, N. (2008). İslam Ahlak Düşüncesi. Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.
39. Yesevi, A. (Tarihsiz). Divan-ı Hikmet. Ahmet Yesevi Vakfı Yayınları. (Örnek Kaynak - Farklı yayın ve çeviriler incelenmeli. Kullandığınız baskıyı belirtin).
40. Yılmaz, H. (2012). Yesevilik ve Türk Kimliği. Türk Yurdu, 32(296), 45-56.
41. World Bank. (2020). Kazakhstan Systematic Country Diagnostic. World Bank Publications

Автор туралы:

Али Рафет Өзкан -профессор Анкара университеті Теология факультеті, Философия және дінтану бөлімінің профессоры, Түркия/Анкара

Об авторе:

Али Рафет Озкан – профессор Анкарский университет, факультет теологии, отделение философии и религиоведения, Турция/Анкара

About the author:

Ali Rafet Özkan - Prof. Dr. Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Türki

МАЗМҰНЫ - CONTENTS - СОДЕРЖАНИЕ

1-бөлім	Section 1	Раздел 1
ЯСАУИТАНУ: ДІНТАНУ ЖӘНЕ ТЕОЛОГИЯ	YASAWI STUDIES: RELIGIOUS STUDIES AND THEOLOGY	ЯСАВИЕВЕДЕНИЕ: РЕЛИГИОВЕДЕНИЕ И ТЕОЛОГИЯ
САЙПУЛЛА МОЛЛАҚАНАҒАТҰЛЫ		
ҚОЖА АХМЕТ ЯСАУИ КЕСЕНЕСІНІҢ ҚАБІРХАНА ЕСІГІНДЕГІ ЖАҢА ЭПИГРАФИКА: ЯСАУИ ЕСІМІ МЕН ЛАҚАПТАРЫ 5		
Батырхан Болатбек Шәденұлы		
ЯСАУИ ІШІМІНІҢ ТҮРКІЛІК ИСЛАМДАҒЫ ОРНЫ 10		
GOODARZ RASHTIANI		
KHWAJA AHMAD YASAWI AND HIS LEGACY IN PERSIAN SOURCES AND RESEARCHS 17		
ALI RAFET ÖZKAN		
AHMED YESEVI HIKMETLERI PERSPEKTIFINDEN 21. YÜZYILDA KAZAK ET- NO-KÜLTÜREL KIMLIĞI VE TOPLUMSAL BÜTÜNLÜK: ÇAĞDAŞ MEYDAN OKUMA-LAR VE YESEVI’NIN MIRASI 30		
<hr/>		
2-бөлім	Section 2	Раздел 2
ЯСАУИ МҰРАСЫ: ТІЛ ЖӘНЕ ӘДЕБИЕТ	YASAWI HERITAGE: LANGUAGE AND LITERATURE	НАСЛЕДИЕ ЯСАВИ: ЯЗЫК И ЛИТЕРАТУРА
САВБОРОВ НУРБОЙ		
AHMED YESEVÎ İLE YUNUS EMRE’NIN HIKMETLERİNDE EDEBÎ VE İRFÂNÎ ETKİLER 39		
HOSSEIN KHOSHBATENI		
PIR-I MUĞAN, HOCA AHMET YESEVÎ’NIN DIVAN-I HIKMET’İNDE VE İRAN EDEBİYATINDAKİ SŪFÎ ŞAİRLERE ETKİSİ 46		
ПЫЛЕВ АЛЕКСЕЙ ИГОРЕВИЧ		
ПОЭТИЧЕСКАЯ АВТОБИОГРАФИЯ ХОДЖИ АХМАДА ЙАСАВИ В «КАЗАНСКИХ» СБОРНИКАХ «ДИВАН-И ХИКМАТ» ИЗ ФОНДОВ БИБЛИОТЕКИ СПБГУ (ПОЭТИЧЕСКАЯ ФОРМА И АСПЕКТЫ СОДЕРЖАНИЯ)..... 58		
АЙМҰХАМБЕТ ЖАНАТ ӘСКЕРБЕКҚЫЗЫ		
ЯСАУИДІҢ «ДИУАНИ ХИКМЕТ» ДАСТАНЫ МЕН ДАНТЕНІҢ «ҚҰДЫРЕТТІ КОМЕДИЯ» ПОЭМАСЫНДАҒЫ ЖҰМАҚ БЕЙНЕСІ 68		

3-бөлім	Section 3	Раздел 3
ЯСАУИТАНУ: ӘЛЕУМЕТТІК- ГУМАНИТАРЛЫҚ ЗЕРТТЕУЛЕР	YASAWI STUDIES: SOCIAL AND HUMANITARIAN RESEARCH	ЯСАВИВЕДЕНИЕ: СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ
İŞİK ZEKERİYA <i>OSMANLI KAYNAKLARINA GÖRE HOCA AHMED YESEVÎ</i>		78
ШАМЕТОВ САКЕН ТАЛАСБЕКҰЛЫ БАЙБОЛОВ БЕРІК ҚЫСТАУБАЙҰЛЫ УРКИНБАЕВА АЙГУЛ ЖӘНІБЕКҚЫЗЫ <i>ҚЫЛУЕТ ЖӘНЕ ОҚШАУЛАНУ ДӘСТҮРІ</i>		89
ДҮЙСЕНОВ БАҒДАТ ДАНИЯРҰЛЫ Қ.А. ЯСАУИ КЕСЕНЕСІНІҢ АРАБ ЖАЗУЛЫ ЭПИГРАФИКАЛЫҚ ЕСКЕРТКІШТЕРІ		100
DEVIN DEWEESE THE SUFI TREATISE ASCRIBED TO ISMĀ‘ĪL ATA: NOTES ON AN EARLY YASAVĪ SOURCE IN TURKIC		107